

Головний редактор:

Клименко А. П.,

ректор Чорноморського національного університету імені Петра Могили, д.т.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Президент Асоціації університетів України

Заступники головного редактора:

Федоренко В. Г.,

д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України, академік УАН

Смелянов В. М.,

д.держ.упр., професор, директор Інституту державного управління Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Норд Г. А.,

к. е. н., професор, професор кафедри фінансів і кредиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Відповідальний секретар:

Кучеренко Г. Б.

Члени редакційної колегії:

Антонова А. В., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Бакуменко В. Д., д.держ.упр., професор, проректор з наукової роботи Академії муніципального управління

Бистряков І. К., д.е.н., професор, завідувач відділу ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України»

Великий Ю. В., д.е.н., професор кафедри обліку і аудиту Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Гайдучук І. П., к.е.н., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії менеджменту ФММ НТУУ «КПІ»

Горлачук В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Дацій Н. В., д.держ.упр., доцент, професор кафедри Академії муніципального управління

Дацій О. І., д.е.н., професор, заслужений працівник освіти України

Денисенко М. П., д.е.н., професор, професор кафедри Київського національного університету технологій та дизайну

Анджей Стельмах, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних систем Університету імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)

Тадеуш Валлас, доктор політичних наук, професор, декан факультету політичних наук та журналістики Університету імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)

Джерзі Бабяк, доктор політичних наук, професор, заступник декана факультету політичних наук та журналістики Університету імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)

Івашова А. М., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри Академії митної служби України

Кальниць Ю. Г., д.держ.упр., с.н.с., професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при президентові України

Коваль Г. В., д.держ.упр., завідувач кафедри, професор кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Кузьменко О. Б., д.е.н., професор, заступник декана Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Кураташвілі А. А., д.е.н., професор факультету Бізнестехнологій, Грузинський технічний університет (Тбілісі, Грузія), Академік і Віце-Президент Міжнародної Академії соціально-економічних наук, Міжнародної Академії політичного менеджменту, Міжнародної Академії Юридичних наук, дійсний член Нью-Йоркської Академії наук

Плеханов А. О., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри державної служби Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Савченко О. Ф., д.е.н., професор, професор кафедри Полтавського університету економіки та торгівлі

Сиченко В. В., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри Дніпровського державного аграрного університету

Сорока С. В., д.держ.упр., професор кафедри місцевого самоврядування, регіонального розвитку та політичної аналітики Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Сорока М. П., д.держ.упр., професор, народний депутат України

Федоренко С. В., доцент кафедри інформаційних систем і технологій ШК ДСЗУ, академік академії будівництва України, к.т.н., доцент

Чорна А. О., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів оподаткування і підприємництва Вінницького інституту конструювання одягу та підприємництва

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 23 грудень 2019 р.

Журнал засновано у січні 2002 року.

Виходить 2 рази на місяць.

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

(наказ Міністерства освіти і науки України

№ 747 від 13.07.2015)

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23727-13567ПП від 17.12.2018 року
ISSN 2306-6814

Передплатний індекс: **23892**

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Тел./факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.investplan.com.ua

Засновники:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

ТОВ "ДКС Центр"

Видавець:

ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Чорноморського національного університету імені Петра Могили 12.12.19 р.

Підписано до друку 12.12.19 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 28,7.

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 1212/2.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД, 2018

Головний редактор:

Клименко А. П.,
ректор Чорноморського національного
університету імені Петра Могили, д.т.н.,
професор, Заслужений діяч науки і
техніки України, Президент Асоціації
університетів України

Заступники головного редактора:

Федоренко В. Г.,
д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки
України, академік УАН
Ємельянов В. М.,
д.держ.упр., професор, директор Інституту держав-
ного управління Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
Бистряков І. К.,
д.е.н., професор, завідувач відділу ДУ «Інститут
економіки природокористування та сталого роз-
витку НАН України»

Відповідальний секретар:

Кучеренко Г. Б.

Члени редакційної колегії:

Антонова А. В., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри обліку
і аудиту Чорноморського національного університету імені Пет-
ра Могили
Антонов А. В., д.держ.упр., доцент кафедри соціальної роботи,
управління і педагогіки Чорноморського національного універ-
ситету імені Петра Могили
Бакуменко В. Д., д.держ.упр., професор, проректор з наукової
роботи Академії муніципального управління
Беглиця В. П., д.держ.упр., доцент, проректор з наукової роботи
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
Великий Ю. В., д.е.н., професор Чорноморського національного
університету імені Петра Могили
Горлачук В. В., д.е.н., професор, завідувач кафедри Чорномор-
ського національного університету імені Петра Могили
Дачій Н. В., д.держ.упр., доцент, професор кафедри Академії му-
ніципального управління
Дачій О. І., д.е.н., професор, завідувач кафедри Академії
муніципального управління
Анджей Стельмах, доктор політичних наук, професор, завідую-
чий кафедрою політичних систем Університету імені Адама Міцке-
вича (м.Познань, Польща)
Табеуш Валлас, доктор політичних наук, професор, декан факульт-
ету політичних наук та журналістики Університету імені Адама
Міцкевича (м. Познань, Польща)
Джерзі Бабяк, доктор політичних наук, професор, заступник де-
кану факультету політичних наук та журналістики Університету
імені Адама Міцкевича (м.Познань, Польща)
Євтушенко О. Н., д.політ.н., професор, завідувач кафедри місце-
вого самоврядування, регіонального розвитку та політичної ана-
літики Чорноморського національного університету імені Пет-
ра Могили
Івашова А. М., д.держ.упр., професор, завідувач кафедри Академії
митної служби України
Кальніш Ю. Г., д.держ.упр., с.н.с., професор кафедри парламен-
таризму та політичного менеджменту Національної академії дер-
жавного управління при президентові України
Коваль Г. В., д.держ.упр., завідувач кафедри, професор кафедри
соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського на-
ціонального університету імені Петра Могили
Кузьменко О. Б., д.е.н., професор, заступник декана Чорномор-
ського національного університету імені Петра Могили
Кураташвілі А. А., д.е.н., професор факультету Бізнестехно-
логій, Грузинський технічний університет (Тбілісі, Грузія), Ака-
демік і Віце-Президент Міжнародної Академії соціально-еко-
номічних наук, Міжнародної Академії політичного менеджменту,
Міжнародної Академії Юридичних наук, дійсний член Нью-
Йоркської Академії наук
Міщенко К. С., к. н. з держ. упр., доцент кафедри публічного
управління та адміністрування Інституту підготовки кадрів
державної служби зайнятості України
Плеханов А. О., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри держав-
ної служби Чорноморського національного університету імені
Петра Могили
Савченко О. Ф., д.е.н., професор, професор кафедри Полтавсько-
го університету економіки та торгівлі
Сиченко В. В., д.держ.упр., доцент, завідувач кафедри Дніпров-
ського державного аграрного університету
Софок С. В., д.держ.упр., професор кафедри місцевого самовря-
дування, регіонального розвитку та політичної аналітики Чорно-
морського національного університету імені Петра Могили
Софок М. П., д.держ.упр., професор, народний депутат України
Стоян О. Ю., д.держ.упр., в.о. завідувача кафедри, доцент
кафедри менеджменту Чорноморського національного
університету імені Петра Могили

ІНВЕСТИЦІЇ:

ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 23 грудень 2019 р.

Журнал засновано у січні 2002 року.

Виходить 2 рази на місяць.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Журнал включено до переліку наукових фахових
видань України, в яких можуть публікуватися
результати дисертаційних робіт на здобуття
наукових ступенів доктора і кандидата наук з*

ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

(наказ Міністерства освіти і науки України

№ 1528 від 29.12.2014)

ІНДЕКСАЦІЯ ВИДАННЯ В НАУКОМЕТРИЧНИХ БАЗАХ:

- Index Copernicus (IC);
- SIS;
- Google Scholar.

Свідоцтво КВ № 23727-13567ПП від 17.12.2018 року
ISSN 2306-6814

Передплатний індекс: 23892

Адреса редакції:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Поштова адреса:

04112, м. Київ, вул. Дорогожицька, 18, к. 29

Телефон: (044) 223-26-28, 537-14-33

Тел./факс: (044) 458-10-73

E-mail: economy_2008@ukr.net

www.investplan.com.ua

Засновники:

**Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
ТОВ "ДКС Центр"**

Видавець:

ТОВ "ДКС Центр"

Передрукування дозволяється лише за згодою
редакції.

Відповідальність за добір і викладення фактів несуть
автори. Редакція не завжди поділяє позицію авторів
публікацій.

За зміст та достовірність реклами несе
відповідальність рекламодавець.

Рекомендовано до друку Вченою Радою Чорноморського
національного університету
імені Петра Могили 12.12.19 р.

Підписано до друку 12.12.19 р.

Формат 60x84 1/8, Ум. друк. арк. 28,7

Наклад — 1000 прим.

Папір крейдований, друк офсетний.

Замовлення № 1212/2.

Віддруковано у ТОВ «ДКС Центр»

м. Київ, пров. Куренівський, 17

Тел. (044) 537-14-34

© ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД, 2018

ІНВЕСТИЦІЇ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

№ 23 грудень 2019 р.

У НОМЕРІ:

Економічна наука

Горіна Г. О.

Ієрархічна кластеризація регіональних ринків готельних послуг України за інфраструктурними складовими 5

Харченко Н. В., Голованова І. А., Костріков А. В.

Економічний розвиток держави і здоров'я працюючих 11

Олешко А. А., Усатенко А. О.

Формування та розвиток цифрової компетентності персоналу 16

Ажман І. А., Сливка Д. О.

Тенденції стану фінансування інноваційної діяльності в Україні 20

Волошко Н. О., Курінна І. Г.

Міжнародна економічна інтеграція: концепція багатofакторної моделі становлення та розвитку 24

Марчук Ю. М.

Фінансове забезпечення ведення лісового господарства: диверсифікація пріоритетів та джерел 29

Журавльова Т. О.

Банківське кредитування сільськогосподарських підприємств 35

Топчій О. О.

Модернізація сфери житлово-комунального господарства: соціально-безпекові та еколого-економічні аспекти 42

Соколовська І. П.

Стагнація корпоративного кредитування та шляхи її подолання 47

Кирилюк І. М.

Розвиток спеціалізованого виробництва як чинник ефективного управління якістю продукції тваринництва 52

Мельник А. Г., Мельник О. І., Філіпчук Н. В., Болехівський О. Д.

Ієрархічні особливості розмежування підприємницької діяльності в Україні 59

Ковальчук Н. О., Федішин М. П., Жаворонок А. В.

Теоретичні аспекти аналізу складу, структури активів та джерел їх фінансування 64

Яремчук Н. В.

Продовольча безпека як стратегічний пріоритет аграрної політики та основа національної безпеки держави 70

Фурман І. В., Гонтарук Я. В.

Теоретичні основи формування стратегії розвитку аграрних підприємств зернового напрямку 80

Поліщук А. М.

Екологічне оподаткування скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти в контексті інвестиційного забезпечення модернізації індустрії очищення зворотних вод: регіональні аспекти 88

Жукова А. М., Платонов В. І.

Система управління економічною безпекою підприємств 93

Шелест О. А., Сарана О. С.

Аналіз ключових індикаторів фінансової децентралізації в Україні та Харківській області 99

Державне управління

Мороз В. М.

Організаційно-правовий механізм державно-управлінського впливу: зміст та характеристика категорії 106

Загурська-Антонюк В. Ф.

Гендерне питання у державному управлінні 115

Ярвовой Т. С.

Роль лобізму в процесі становлення та розвитку системи державного управління в Україні: 2000—2004 роки — період пробудження протестних настроїв українського народу 121

Марушева О. А.

Науково-методичні основи аналізу функцій органів влади, які здійснюють регулювання та управління у галузі будівництва 127

Терещенко Д. А.

Розвиток правового механізму державного управління формуванням людського капіталу в Україні 132

Білозір О. В.

Проблеми соціального страхування та системи соціальної захищеності країни в умовах європейської інтеграції 140

Задосенко К. О.

Законодавство Європейського Союзу у сфері забезпечення політики гендерної рівності: досвід для України 144

Марван Музхер Хуссейн Музхер

Проблеми та перспективи розвитку державної політики у сфері банківського проектного фінансування 151

Василенко А. І.

Дослідження досвіду Китайської Народної Республіки у сфері управління "розумними містами" 157

INVESTYTSIYI: PRAKTYKA TA DOSVID

№ 23 / 2019

CONTENTS:

Economy

Gorina G.

HIERARCHICAL CLUSTERING OF REGIONAL HOTEL SERVICES MARKETS IN UKRAINE BY INFRASTRUCTURE COMPONENTS 5

Kharchenko N., Golovanova I., Kostrikov A.

ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE AND HEALTH OF WORKING PERSONS 11

Oleshko A., Usatenko A.

FORMATION AND DEVELOPMENT OF DIGITAL COMPETENCE OF STAFF 16

Azhaman I., Slyvka D.

TRENDS IN THE STATE OF FINANCING INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE 20

Voloshko N., Kurinna I.

INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION: THE CONCEPT OF A MULTIFACTOR MODEL OF FORMATION AND DEVELOPMENT 24

Marchuk Yu.

FINANCIAL SUPPORT FOR FOREST MANAGEMENT: DIVERSIFICATION OF PRIORITIES AND SOURCES 29

Zhuravlova T.

BANK LENDING OF AGRICULTURAL ENTERPRISES 35

Topchii O.

MODERNIZATION OF THE HOUSING AND COMMUNAL SERVICES SECTOR: SOCIAL SECURITY AND ECOLOGICAL-ECONOMIC ASPECTS 42

Sokolovska I.

CORPORATE LENDING STAGNATION AND WAYS TO OVERCOME 47

Kyryliuk I.

DEVELOPMENT OF SPECIALIZED PRODUCTION AS A FACTOR OF THE LIVESTOCK PRODUCTS EFFECTIVE QUALITY MANAGEMENT 52

Melnyk A., Melnyk O., Philipchuk N., Bolehivskyu O.

HIERARCHICAL FEATURES OF DELIMITATION OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE 59

Kovalchuk N., Fedyshyn M., Zhavoronok A.

THEORETICAL ASPECTS OF THE ANALYSIS OF THE COMPOSITION, STRUCTURE OF ASSETS AND SOURCES OF THEIR FINANCING 64

Yaremchuk N.

FOOD SECURITY AS A STRATEGIC PRIORITY OF AGRARIAN POLICY AND THE BASIS OF THE NATIONAL SECURITY OF THE STATE 70

Furman I., Gontaruk Y.

THEORETICAL BASIS OF FORMATION OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISE DEVELOPMENT STRATEGY 80

Polishchuk L.

ENVIRONMENTAL ASSESSMENT OF POLLUTANT DISCHARGES DIRECTLY INTO WATER BODIES IN THE CONTEXT OF INVESTMENT SUPPORT FOR THE MODERNIZATION OF THE WASTEWATER TREATMENT INDUSTRY: REGIONAL ASPECTS 88

Zhukova L., Platonov V.

ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT SYSTEM 93

Shelest O., Sarana O.

THE ANALYSIS OF FINANCIAL DECENTRALIZATION KEY INDICATORS IN UKRAINE AND KHARKIV REGION 99

Public administration

Moroz V.

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISM OF PUBLIC ADMINISTRATIONAL INFLUENCE: CONTENT AND CHARACTERISTICS OF THE CATEGORY 106

Zagurska-Antoniuk V.

GENDER IN PUBLIC ADMINISTRATION 115

Yarovoi T.

THE ROLE OF LOBBYING IN THE PROCESS OF FORMATION AND DEVELOPMENT PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEMS IN UKRAINE: 2000—2004 — A PERIOD OF AWAKENING THE PROTEST SENTIMENT OF THE UKRAINIAN PEOPLE 121

Marusheva O.

SCIENTIFIC AND METHODOLOGICAL BASES FOR ANALYZING FUNCTIONS OF THE AUTHORITIES THAT REGULATE AND ADMINISTER THE CONSTRUCTION SECTOR 127

Tereshchenko D.

DEVELOPMENT OF LEGAL MECHANISM OF GOVERNMENT CONTROL IN HUMAN CAPITAL FORMING IN UKRAINE 132

Bilozir O.

PROBLEMS OF SOCIAL INSURANCE AND THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE COUNTRY IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION 140

Zadoienko K.

EUROPEAN UNION LEGISLATION IN THE AREA OF GENDER EQUALITY POLICY: EXPERIENCE FOR UKRAINE 144

Marvan Muzher Hussein Muzher

PROBLEMS AND PROSPECTS OF PUBLIC POLICY DEVELOPMENT IN THE FIELD OF BANK PROJECT FINANCING 151

Vasylenko A.

RESEARCH OF THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA SMART CITIES MANAGEMENT EXPERIENCE 157

*Н. В. Яремчук,
к. е. н., старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних
джерел енергії, Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця
ORCID ID: 0000-0003-2772-9160*

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.23.70

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПРІОРИТЕТ АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*N. Yaremchuk,
PhD in Economics, Associate of the Department of Administrative Management
and Alternative Energy Sources, Vinnitsia national Agrarian University, Vinnitsia*

FOOD SECURITY AS A STRATEGIC PRIORITY OF AGRARIAN POLICY AND THE BASIS OF THE NATIONAL SECURITY OF THE STATE

У статті розкрито сутність поняття "продовольча безпека" та обґрунтовано її основоположну роль у забезпеченні економічної, а отже, і національної безпеки держави.

Наголошено на різниці у підходах до оцінки продовольчої безпеки Продовольчої та сільсько-господарської організації ООН та України.

Здійснено оцінку стану продовольчої безпеки на рівні країни на основі використання "Методики визначення основних індикаторів продовольчої безпеки", яка затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.12.2007 р. Розраховано індикатори достатності споживання за окремими продуктами і зроблено висновок про незбалансованість харчування населення. Встановлено, що доступність продуктів харчування обмежується, насамперед, низькою платоспроможністю громадян. Результатами дослідження в динаміці доведено, що внутрішній продовольчий ринок мало залежить від імпортованих продуктів харчування, за винятком лише таких продовольчих груп, як "фрукти, ягоди та виноград" і "риба та рибопродукти".

Запропоновано доповнити перелік індикаторів продовольчої безпеки таким показником, як "рівень якості та безпечності продуктів харчування" з переліком показників, за якими може бути оцінений цей індикатор.

Наголошено на необхідності підвищення якісних характеристик харчування населення та окреслено основні причини зниження якості харчової продукції.

The article covers the essence of the concept of "food safety" and justifies its fundamental role in ensuring the economic, and therefore national security of the state.

The need for each person in nutrients and energy is one of the basic physiological needs, the provision of which is an unconditional commitment of the state operating on the principles of the Constitution. The presence of a global world hunger problem places Ukraine, as a state with powerful potential resources, in a challenge and at the same time makes it possible to demonstrate itself as a worthy and competitive player in the global food market.

According to the Cabinet of Ministers Resolution №1379, the main indicators of food security of Ukraine include:

1) the daily energy value of a human diet, which is defined as the sum of products of the unit of mass of individual types of products consumed by man during the day, and their energy value.

2) ensuring human ration of the main types of products, which is defined as the ratio between the actual consumption of a single product and its rational norm.

3) the sufficiency of grain stocks in state resources, which is defined as the ratio between the volumes of food grain in the state food reserve and the volumes of domestic consumption of bread and grain products by the population in terms of grain. The threshold (threshold) criterion for this indicator is its 17% level, which corresponds to 60 days of consumption.

4) economic availability of products, which is defined as the share of aggregate food costs in aggregate total household expenses. The threshold (threshold) criterion for this indicator is its 60% level.

5) the differentiation of the cost of food by social groups, which is monitored in dynamics and calculated as the ratio between the cost of food 20% of the households with the highest incomes and the cost of food 20% of households with the lowest income.

6) the capacity of the internal market of individual products, which is reflected in the dynamics and is defined in kind as a product of consumption of a certain product and the average annual population.

7) food independence for a particular product, which is defined as the ratio between the volume of imports of a single product in its natural state and the capacity of its domestic market. The threshold (threshold) criterion for this indicator is its 30% level

In Ukraine, the food consumption rate of 55% of the daily ration due to the consumption of products of animal origin is not fulfilled. For the whole period under study, it did not exceed 29% and there was a further decline in this indicator. Consequently, about 71% of the total energy balance of the population comes from the plant products. According to the data of Table 2 in 2017, in Ukraine, for most basic types of food, actual consumption was lower than rationale norms, and in such commodity groups as meat, milk, fish and fruit-berries were below the minimum rates of consumption established by the Ministry of Health.

Of Ukraine: 35% for meat, 47% for dairy products, 46% for fish. At the same time there is a gradual increase in potato consumption.

The level of income of citizens is one of the main indicators of economic availability of food. The limit of the economic availability indicator is 60%. In 2015, it was 53.1%. In 2017, the figure improved to 47.9%, but still its value remains the lowest among the European countries.

The largest differentiation in consumption within the upper and lower quintiles is traced to products of animal origin: meat (1.71), milk and dairy products (1.63), fish (1.5) and fruit and berry group (2.04 times)

However, the value of the indicator of import dependence exceeds the maximum permissible 30 per cent criterion in three groups. The highest level of import dependence is characteristic for the group "fish and fish products" – 73.5%, which is explained by the partial lack of certain natural resources (access to maritime economic zones). The next group is the group "oil" – an increase of 18% of the limit. This situation is due to the import of palm and coconut oils, which have found an active application in the domestic commodity producer in the food industry. But the excess of the indicator for the group "fruits, berries and grapes" is explained by the import of significant volumes of exotic fruits, which are not cultivating for the climatic zones of Ukraine.

Every year, farmers take all the necessary measures to help them get lavish crops. The use of pesticides and agrochemicals has long been the norm of the reproduction process in the agrarian sector. Pesticides, actively fighting with various pests, with careful study, reveal either mutagenic or other negative effects on wildlife and humans. 90% of all fungicides, 60% of herbicides and 30% of inoxycids are carcinogenic, that is, they can cause cancer and are extremely toxic to the environment. There are alternatives to using pesticides in the world, which are no less effective but more environmentally friendly.

The main reasons for the deterioration of the quality of food products are:

- low level of sanitary and industrial culture;
- use of raw materials of unsatisfactory quality and low cost in production processes;
- Inefficiencies in the functioning of the markets for agricultural products;

— *lack of quality and safety in the production process due to the lack of control and systematic supervision of the production process by the competent control authorities;*

— *inconsistency of the food safety system of the European Union.*

The current state of affairs indicates the inappropriate use of the agricultural potential of the country to produce the necessary volumes of agricultural raw materials and foodstuffs and the lack of socio-economic development of the country.

Ключові слова: продовольча безпека, національна безпека, продукти харчування, аграрний сектор, доступність, достатність споживання, імпортозалежність, якість харчування.

Key words: food security, national security, food, agrarian sector, availability, adequacy of consumption, import dependence, food quality.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Питання продовольчої безпеки є одним з пазлів загальної національної безпеки, проте ключовим, адже вона є запорукою внутрішньої національної стабільності та основою відтворення робочої сили.

Потреба кожної людини в харчових речовинах та енергії належить до основних фізіологічних потреб, забезпечення яких є безумовним зобов'язанням функціонуючої на засадах Конституції держави.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичним та практичним питанням продовольчої безпеки присвячена низка наукових праць зарубіжних та українських вчених, серед яких варто відмітити О. Бондара, Т. Дудара [15], В. Жука [12], Г. Калетніка [22], С. Коваленко, Д. Крисанова [16], І. Федулова [13], О. Шпичака та ін. Проте питання оцінки достатності рівня забезпечення продовольчої безпеки залишається актуальним та потребує постійного спостереження у динаміці змін.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження сутності поняття "продовольча безпека" в контексті національної безпеки країни та здійснення аналізу динаміки змін основних індикаторів продовольчої безпеки.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Останніми роками питання продовольчої безпеки виходить на перший план при розробках стратегій розвитку економіки та аграрного сектору у більшості країн світу. Спостерігається тенденція щодо підвищення вимог до якості продуктів харчування. Стратегією розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [1] та Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. [2] головною стратегічною метою аграрної політики було визначено гарантування продовольчої безпеки держави в умовах глобалізації та посилення присутності нашої держави на світовому ринку сільськогосподарської продукції й продовольства та зазначено спроможність аграрного сектору не тільки у забезпеченні якісними та доступними продуктами харчування власних громадян, але й у можливості досягнення позитивних зрушень у вирішенні питання світової продовольчої безпеки [1; 2].

Наявність глобальної світової проблематики голоду ставить перед Україною, як державою з потужними потенційними ресурсними можливостями, виклик та одночасно дає можливість продемонструвати себе у ролі достойного та конкурентоспроможного "гравця" на світовому ринку продовольства. Та перш ніж ставати почесним членом та займати лідируючі позиції у "кагорті" експортерів сільськогосподарської продукції держава має забезпечити Конституційне право власних громадян на існування, безпечне та достатнє харчування [3]. Отже, логічним постає питання у такому, чи можна назвати систему забезпечення продовольчої безпеки України стабільно та результативно функціонуючою?

Визначення продовольчої безпеки було надано Римською Декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, прийнятою під час Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства 13 листопада 1996 р. у Римі. Під поняттям "продовольчої безпеки" було запропоновано розуміти стан економіки держави, за якого населенню країни у цілому та кожному громадянину гарантується забезпечення доступу до продуктів харчування, питної води та інших харчових продуктів у якості, асортименті та обсягах, які необхідні та достатні для фізичного і соціального розвитку особистості, забезпечення здоров'я населення [4].

Надання визначення поняттю продовольчої безпеки як однієї із складових економічної безпеки країни в законодавчо-правовому полі України окреслено у Законі "Про державну підтримку сільського господарства". Згідно з законом, продовольча безпека — захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [5].

Методика оцінки продовольчої безпеки організаціями ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) об'єднує аналіз за понад 20 показників. Кожна країна встановлює свої пріоритетні оціночні показники продовольчої безпеки. Створювані на базі існуючих показників методики оцінки також різноманітні і їх структура багато в чому залежить від поглядів тієї або іншої держави, міжнародної організації або дослідника [6].

За загальними підходами ФАО, продовольча безпека країни вважається забезпеченою, якщо в ній:

— виробляється майже 80 % споживаного продовольства або, якщо країна спеціалізується на вироб-

Таблиця 1. Динаміка калорійності середньодобового споживання продуктів харчування населенням України у розрахунку на одну особу, ккал

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Калорійність загальна	2969	2939	2799	2742	2707
% до граничного рівня (граничний рівень 2500)	118,6	117,6	111,9	109,7	108,3
Калорійність продуктів тваринного походження	868	849	791	790	781
% до загальної калорійності	29,2	28,9	28,3	28,8	28,9
Калорійність продуктів рослинного походження	2101	2090	2008	1952	1926
% до загальної калорійності	84,0	83,6	80,3	78,1	77,0

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України [10].

ництві того чи іншого виду продовольства, експорт якого дозволяє їй отримувати позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу з продовольства, тобто обсяги світової торгівлі в істотній мірі залежать від реалізації цього товару і країна може впливати на світовий ринок.

— крім виробництва необхідної кількості продовольства здійснюється його додатковий випуск в обсязі заповнюваного страхового запасу на рівні розвинених країн світу (більше 20 %).

— у разі, коли певні види продовольства не випускаються або їх виробництво обмежено, є можливість закуповувати їх в інших країнах, водночас не допускається виникнення продовольчої, політичної або іншої залежності від окремої країни експортера в частині відсутнього продовольства [7].

У разі звернення до Глобального індексу продовольчої безпеки, що був запропонований дослідницьким підрозділом журналу *Economist*, який розглядає ключові фактори продовольчої безпеки, пов'язані з такими показниками, як економічна та фізична доступність продовольства, а також його якість і безпечність, результати досліджень демонструють наступну ситуацію: у 2013 р. Україна посідала 47 місце у світі, а вже у 2017 р. — займала лише 63 позицію серед 113 країн: 4 роки і мінус 16 позицій [8]. Таке значне погіршення ситуації в країні аграрного спрямування, країні, що збирає рекордні урожаї зернових важко пояснити однією причиною. Проте несприятлива політична ситуація, бойові дії на сході країни, тимчасова експансія Кримського півострова, незацікавленість очільників держави вирішувати нагальні та першочергові питання забезпечення існування населення країни відповідно визначеним нормам, викликали поглиблення соціально-економічної кризи, що отримало своє відображення у зниженні стійкості такого основоположного показника національної безпеки країни як продовольча безпека.

Згідно з постановою КМУ № 1379 до основних індикаторів продовольчої безпеки України віднесено:

1) добову енергетичну цінність раціону людини, що визначається як сума добутків одиниці маси окремих видів продуктів, які споживаються людиною протягом доби, та їх енергетичної цінності. Граничний (пороговий) критерій встановлений у 2500 ккал на добу, при цьому 55% добового раціону повинні забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження;

2) забезпечення раціону людини основними видами продуктів, що визначається як співвідношення між фактичним споживанням окремого продукту та його раціональною нормою;

3) достатність запасів зерна у державних ресурсах, що визначається як співвідношення між обсягами продовольчого зерна у державному продовольчому резерві та обсягами внутрішнього споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника вважається його 17% рівень, що відповідає 60 дням споживання;

4) економічну доступність продуктів, що визначається як частка сукупних витрат на харчування у загальному підсумку сукупних витрат домогосподарств. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника вважається його 60% рівень;

5) диференціацію вартості харчування за соціальними групами, що відстежується в динаміці та розраховується як співвідношення між вартістю харчування 20% домогосподарств з найбільшими доходами та вартістю харчування 20% домогосподарств з найменшими доходами;

6) ємність внутрішнього ринку окремих продуктів, що відстежується в динаміці та визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення;

7) продовольчу незалежність за окремим продуктом, що визначається як співвідношення між обсягом імпорту окремого продукту у натуральному виразі та ємністю його внутрішнього ринку. Граничним (пороговим) критерієм для зазначеного показника вважається його 30% рівень [9].

Виділяючи національну продовольчу безпеку як генеральну ціль аграрної політики України, розглянемо теперішній стан по основних її складових.

Отже продовольчу безпеку можна визначити як обов'язок держави забезпечити власне населення повноцінною, збалансованою, якісною та безпечною продукцією, із забезпеченням критеріїв її фізичної та економічної доступності.

Граничний (пороговий) критерій добової калорійності харчового раціону в Україні становить 2500 ккал на добу, при цьому 55% добового раціону повинне забезпечуватися за рахунок споживання продуктів тваринного походження (табл. 1).

Загалом якщо загальна калорійність продуктів споживання хоча і поступово знижується за досліджуваний

Таблиця 2. Оцінка рівня достатності споживання продовольчих товарів

Види продукції	Норма споживання, кг на рік *		Фактичне споживання, кг на рік			Рівень достатності, %		
	Раціональна	Мінімальна	2013	2016	2017	2013	2016	2017
Хліб і хлібо-продукти	101,0	94	108,4	101,0	100,8	1,07	1,00	0,99
М'ясо і м'ясо-продукти	80,0	52	56,1	51,4	51,7	0,70	0,64	0,65
Молоко і молоко-продукти	380,0	341	220,9	209,5	200,0	0,58	0,55	0,53
Риба і рибопродукти	20,0	12	14,6	9,6	10,8	0,73	0,48	0,54
Яйця, шт.	290	231	309	267	273	1,06	0,92	0,94
Овочі та баштанні	161,0	105	163,3	163,7	159,7	1,01	1,02	0,99
Плоди, ягоди та виноград	90,0	68	56,3	49,7	52,8	0,63	0,55	0,59
Картопля	124,0	96	135,4	139,8	143,4	1,09	1,13	1,16
Цукор	38	32	37,1	33,3	30,4	0,97	0,88	0,80
Олія	13	8	13,3	11,7	11,7	1,02	0,90	0,90

Примітка: * згідно з нормами Міністерства охорони здоров'я.
Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України [11].

період, але при цьому все ж перевищує граничний рівень на 8,3% (у 2017 р.), то ситуація зі структурою споживання зовсім інша. В Україні норма забезпечення 55% добового раціону за рахунок споживання продуктів тваринного походження не виконується. За увесь досліджуваний період вона не перевищувала 29% і надалі спостерігається зниження цього показника. Отже, близько 71% від загального енергетичного балансу населення отримує за рахунок споживання продуктів рослинного походження. Як відомо, порушення балансу споживання насичених та ненасичених жирів призводить до підвищення "поганого" холестерину, яке також є однією з рушійних сил виникнення таких захворювань як ішемічна хвороба серця, інфаркт та інсульт. Протягом останнього десятиліття Україна займає "лідруючі" позиції за кількістю смертей спровокованих даними захворюваннями.

За рівнем середньодобової поживності оптимальною вважають ситуацію, якщо фактичне споживання продуктів харчування особою впродовж року відповідає раціональній нормі, тобто коефіцієнт співвідношен-

Таблиця 3. Показники достатності виробництва основних продуктів харчування споживчим потребам населення у 2017 році, тис кг

Назва продукту	Фактичне виробництво	Фактичне споживання	Індекс достатності, %	Характеристика значення
Зерно (у перерахунку на борошно)	12550	4285	292,9	оптимальне
М'ясо і м'ясо-продукти	2318	2195	105,1	оптимальне
Молоко і молоко-продукти	10281	8496	121,0	оптимальне
Риба і рибопродукти	160	460	34,8	критичне
Яйця, шт.	896	670	133,7	оптимальне
Овочі та баштанні	9721	6783	143,3	оптимальне
Плоди, ягоди та виноград	2458	2242	109,6	оптимальне
Цукор	2043	1290	158,4	оптимальне
Олія	6277	496	1265,5	оптимальне

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

ня між фактичним і раціональним споживанням дорівнює одиниці [6].

Згідно з даними таблиці 2 у 2017 р. в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання було нижчим від раціональних норм, а по та-

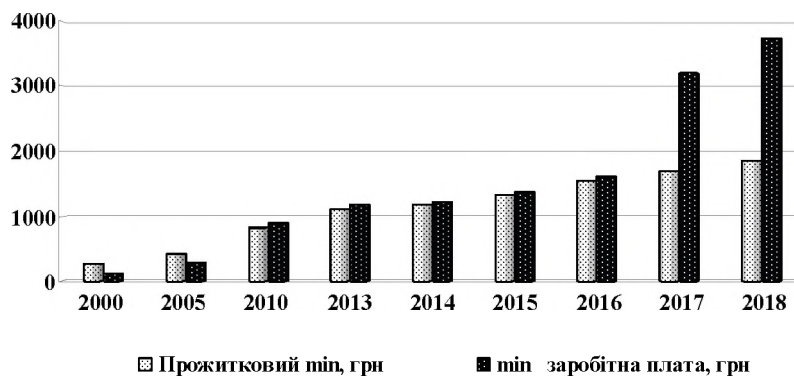

Рис. 1. Динаміка зміни рівнів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати за роками

Джерело: власні розрахунки за даними Міністерства фінансів України [20].

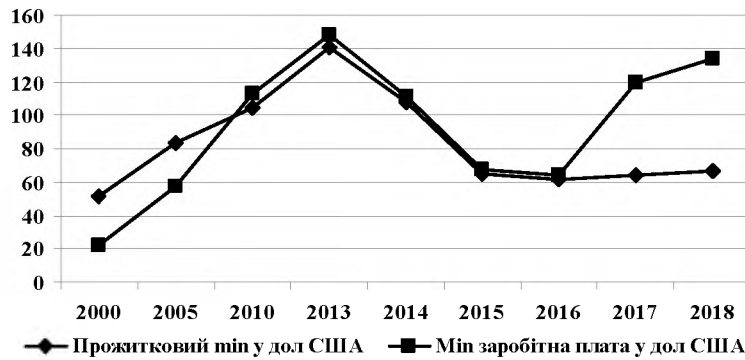

Рис. 2. Динаміка зміни рівнів прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати у перерахунку на дол США за роками

Джерело: власні розрахунки за даними Міністерства фінансів України [20].

Таблиця 4. Диференціація обсягів продовольчого споживання (в середньому на місяць на особу, кг)

Назва продукту	Споживання за квінтільними (20%) групами в залежності від розміру сукупних доходів		Співвідношення вищого і нижчого квінтилів
	перший квінтіль (нижчий)	останній квінтіль (вищий)	
Хліб і хлібопродукти	7,9	8,6	1,08
М'ясо і м'ясопродукти	3,5	6,0	1,71
Молоко і молокопродукти	14,7	23,9	1,63
Риба і рибопродукти	1,0	1,5	1,50
Яйця, шт	18	22	1,22
Овочі та баштанні	7,1	10,8	1,52
Плоди, ягоди та виноград	2,4	4,9	2,04
Картопля	6,0	6,3	1,05
Цукор	2,4	3,1	1,29
Олія	1,4	1,5	1,07

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

ких товарних групах як м'ясо, молоко, риба та плоди-ягоди було нижче за мінімальні норми споживання встановленні Міністерством охорони здоров'я України на: 35% по м'ясу, 47% з молочної продукції, 46% по рибі. Водночас спостерігається поступове збільшення споживання картоплі. У 2017 році на 16% більше норми українці добирали недолік калорійності власного раціону картоплею. Ще слід зазначити, що обсяги споживання овочів та картоплі є кореляційними величинами та

мають сезонну залежність від сезонного виробництва у домогосподарствах населення.

Рациональні норми споживання у 2017 році досягнуті лише по картоплі, хлібу та овочам. Загалом, на добу на 1 людину припадає 15 г м'яса, 61 г молока, 10 г твердого сиру та 2 г риби. Все це навряд чи можна назвати повноцінним та збалансованим раціоном.

Рівень самозабезпечення в Україні (табл. 3), тобто співвідношення обсягів виробництва та внутрішнього використання за даними 2017р. більше ніж повністю забезпечив внутрішню потребу: по зерну склав 292,9%, м'ясу і м'ясним продуктам — 105,1%, молоку і молочних продуктах — 121%, по яйцям — 133,7%.

З вищенаведеного аналізу можна зробити висновок, що Україна має можливість забезпечити населення продукцією власного виробництва для раціонального споживання. Отже, першопричиною дисбалансу у споживанні по основних продовольчих групах є недостатній рівень доходів домогосподарств.

Рівень доходів громадян є одним з основних індикаторів економічної доступності продовольства. Граничний рівень індикатора економічної доступності становить 60%. У 2015 році він становив 53,1%. За 2017 рік значення показника покращилось до 47,9%, але все одно на сьогоднішній день його значення залишається найнижчим серед країн Європи (рис. 1).

Невідповідність прожиткового мінімуму сучасним умовам породжує дезорієнтацію в політиці доходів громадян. Величина прожиткового мінімуму в ідеалі має забезпечувати такий стан існування суспільства, який дає змогу підтримувати нормальні процеси відтворення ро-

Таблиця 5. Оцінка ємності внутрішнього ринку продовольчих товарів, тис. т

Назва продукту	2013 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Приріст, % 2017 р. до 2013 р.
Хліб і хлібопродукти	4933,2	4422,8	4308,7	4284,5	-13,2
М'ясо і м'ясопродукти	2550,0	2178,7	2195,0	2195,0	-14
Молоко і молокопродукти	10050,0	8995,0	8942,0	8496,1	-15,5
Риба і рибопродукти	662,5	367,2	410,2	460,0	-31
Яйця, шт	14075,8	12014,8	11409,1	11594,0	-17,6
Овочі та баштанні	7430,5	6889,8	6984,1	6783,0	-8,7
Плоди, ягоди та виноград	2560,1	2178,9	2118,7	2241,5	-12,4
Картопля	6160,6	5891,5	5966,3	6090,5	-1,1
Цукор	1686,0	1527,6	1420,4	1290,4	-23,4
Олія	603,5	525,1	497,3	496,5	-17,7

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

Таблиця 6. Продовольча незалежність за окремим продуктом

Назва продукту	Індикатор імпортозалежності у %				Відхилення 2017 р. до 2013р. %
	2013	2015	2016	2017	
Хліб і хлібопродукти	2,4	3,2	3,3	3,7	0,36
М'ясо і м'ясопродукти	13,0	7,3	8,3	10,6	-0,18
Молоко і молокопродукти	5,5	0,9	1,2	1,6	-0,71
Риба і рибпродукти	73,0	64,6	74,6	73,5	0,1
Яйця, шт	0,6	1,6	0,8	1,0	0,4
Овочі та баштанні	3,2	1,4	1,9	1,9	-0,41
Плоди, ягоди та виноград	45,8	27	34,5	36,5	-0,21
Картопля	0,4	0,3	0,5	0,3	-0,25
Цукор	0,7	0,3	0,4	0,5	-0,29
Олія	49,0	30,5	44,1	48,2	-0,02

Джерело: власні розрахунки за даними Державної служби статистики України.

бочої сили, можливість отримання освіти та медичного обслуговування, а також інших соціальних гарантій.

Як показує графік, динаміка змін прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати притерпіла значних коливань у сторону спаду протягом 2013—2016 рр. (рис. 2). У 2018 році рівень мінімальної заробітної плати становив 118 €, що майже у 2,2 рази нижче за відповідний показник у Болгарії, де він дорівнював 261 € і водночас був найнижчим серед країн Європейської Співдружності. Тобто на кінець 2018 року, в Україні, рівень злиденності визначений ООН у 5 дол. на день не покривався обсягом мінімальної заробітної плати.

Диференціація вартості харчування за соціальними групами здійснюється з метою визначення різниці між витратами на харчування 20% домогосподарств з найвищими доходами та 20% домогосподарств з найвищими доходами. Чим більше значення цього показника від одиниці, тим сильніше соціальне розшарування.

Найбільша диференціація по споживанню у межах вищого та нижчого квінтілів простежується по продукції тваринного походження: м'ясо (1,71), молоко та молокопродукти (1,63), риба (1,5) та плодово-ягідній групі (2,04 рази) (табл. 4).

Як вже зазначалось ємність внутрішнього ринку є одним з індикаторів продовольчої безпеки та визначається у натуральному виразі як добуток споживання певного продукту та середньорічної чисельності населення.

Оцінка ємності внутрішнього споживчого ринку є важливим етапом складання балансів попиту і пропозиції ринків продовольства та сільськогосподарської продукції. Відстеження в динаміці змін, що відбуваються на продовольчому ринку дає можливість своєчасно здійснити прийняття заходів для забезпечення балансу попиту та пропозиції на ринку продовольчих товарів.

У 2017 р. порівняно з 2013 р. простежується зменшення в раціоні українців продуктів з усіх продовольчих груп. Найбільше це стосується тих груп, по яких присутнє відставання у споживання від раціональних норм.

У межах купівельної спроможності, задоволення населення у продовольстві забезпечується за рахунок власного вітчизняного виробництва.

Проте значення індикатора імпортозалежності перевищує гранично допустимий 30-ти відсотковий критерій по трьох групах. Найвищий рівень імпортозалежності є характерним для групи "риба і рибпродукти", — 73,5%, що пояснюється частковою відсутністю певних

природних ресурсів (виходу до морських економічних зон). Наступною групою є група "олія" — перевищення на 18% граничного показника. Така ситуація обумовлена імпортом пальмових та кокосових олій, які знайшли активне застосування у вітчизняного товаровиробника в харчовій промисловості. Та перевищення значення індикатора по групі "плоди, ягоди та виноград" пояснюється імпортом значних обсягів екзотичних плодів, вирощування яких не властиве для кліматичних зон України.

Представники державної влади з упевненістю заявляють про задовільний стан продовольчої безпеки країни. Проте, на наш погляд, держочільники, наголошуючи на такому "райдужному" положенні справ, скоріш за все не повною мірою трактують глибину поняття "продовольчої безпеки", відносячи до нього обсяг зборів зернових культур та обсяги зерна в Держрезерві. Дійсно на кінець 2015 року у Державному інтервенційному фонді було в наявності 1,5 млн зерна. Враховуючи те, що внутрішнє споживання населенням хліба і хлібопродуктів у перерахунку на зерно склало 6,6 млн т, індикатор достатності запасів зерна становив 23 %, що дійсно перевищує критерій по данному показнику у 17%. Запаси зерна через реалізацію без подальшого закладання у 2016 році скоротилися до катастрофічних 140 тис. т.

Ріст заборгованості держав провідних країн світу в декілька раз перевищує їх валовий внутрішній продукт. Сьогодні більшість Центральних банків провідних країн переглядають систему та механізми формування золотовалютних резервів не на користь паперових грошей. У Центробанках США та провідних країнах Європи золото у резервах займає більше 70%. Проте динаміка росту цін на золото, складність його придбання робить проблемним формування резервів у золоті. В тому числі і для України.

Динаміка індексів цін ФАО по основних видах продовольства в світі (особливо зернового індексу) доводить життєздатність пропонованої вітчизняними науковцями ідеї створення додаткових державних і світових резервів у зерні. На користь 1 тонни зерна, як нового еталону вартості та засобу накопичення, свідчить динаміка стрімкого знецінення світових грошей (долару, євро і не тільки). Сутність цінностей належить наповнити новим змістом: живе зробити мірилом неживого, а не навпаки. Притаманні монетарному підходу функції слід підпорядкувати обслуговуванню аграрного секто-

ру. Вкладення коштів в аграрну сферу можна і треба збільшувати, не спричиняючи інфляції. Досить важливою для утвердження цієї ідеї є і інституціональна схильність українства до землеробства. Відтак збільшення надлишку зерна можна вважати найважливішим з абсолютних благ. Цим же критерієм належить вимірювати і результати реформ, розглядаючи її ефективність як збільшення обсягів цього надлишку з одночасним нарощуванням виробництва продукції тваринництва й родючості землі [12].

Важливою задачею продовольчої безпеки є підвищення кількісних та якісних характеристик харчування населення при одночасному зниженні питомої ваги витрат на харчування у сімейному бюджеті [13].

Національний рівень продовольчої безпеки в напрямі зростання власного сільськогосподарського виробництва має базуватись на принципі якості, екологічності та збереження агробіорізноманіття і природних ресурсів, їх раціонального використання [14].

Безпеку продуктів та продовольчої сировини відносять до основних факторів, що визначають здоров'я населення країни, адже саме з продуктами харчування в організм людини потрапляє близько 70% усіх забруднювачів, які, як результат, мають негативні наслідки та формують порушення генофонду нації. Науково-технічних прогрес охоплює всі елементи виробничого процесу і, безпосередньо, впливає на основні чинники, які формують якість продукції. До таких чинників належать: стан селекції, насінництва та племінної справи; кількість і якість засобів виробництва; технологія і організація виробництва; рівень сертифікації та стандартизації; система економічного стимулювання, заготівель і транспортування продукції. Все це впливає на якість продукції рослинництва, а далі через якісний стан кормів на продукцію тваринництва та якість ґрунту [15].

Міжнародна торгівля продуктами харчування ведеться уже тисячі років. Проте ланцюг від виробника до споживача з кожним роком тільки збільшується, і споживачів, які знають хто виготовляє продукти, які вони споживають, стає все менше. Стандарти на продукти харчування життєво важливі для забезпечення безпеки, якості та рівних умов торгівлі.

Основними причинами погіршення якості харчової продукції є:

- низький рівень санітарної та виробничої культури;
- використання у виробничих процесах сировини незадовільної якості та низької вартості;
- неефективність функціонування ринків сільгоспродукції;
- недотримання якості та безпечності у процесі виробництва через відсутність контролю та систематичного нагляду за процесом виробництва з боку компетентних контролюючих органів;
- невідповідність системи безпечності харчових продуктів європейській та міжнародній практиці;
- систематична фальсифікація;
- зловживання у використанні виробниками харчових добавок, низка яких несе негативний вплив на організм людини;
- зношеність та моральна застарілість основних засобів підприємств харчової промисловості;

— ненормоване використання фальсифікованих агрохімікатів та пестицидів.

Це свідчить, по-перше, про низький рівень контролю над процесами виробництва продовольчої сировини і харчової продукції зі сторони, безпосередньо виробників, а по-друге, про відсутність системи державного нагляду за безпечністю та якістю харчових продуктів.

З моменту ліквідації Державної санітарної епідеміологічної служби ситуація з якістю та безпечністю продуктів харчування значно погіршилась через "недопередачу" її повноважень Держпродспоживслужбі та введення спеціального режиму перевірок [16].

З 1 січня 2016 року в Україні скасовано майже 11 тисяч Держстандартів, що регулюють якість та техніку виробництва товарів, зокрема, продуктів харчування. Такий хід дій очільники влади пояснили необхідністю переходу на нові міжнародні технічні стандарти та відкриттям додаткових можливостей для ведення бізнесу, через зняття обмежень та стандартів для виробництва товарів та послуг. На виконання переходу виробникам дано 2 роки. Отже, постає питання дотримання нових стандартів якості протягом перехідного періоду.

Щороку фермери вживають усіх необхідних заходів, які б допомогли отримати щедрий урожай. Використання пестицидів та агрохімікатів вже давно є нормою процесу відтворення в аграрній сфері. Пестициди, активно борячись з різного роду шкідниками, під час ретельного вивчення виявляють або мутагенну або інші негативні дії на живу природу і людину. 90% усіх фунгіцидів, 60% гербіцидів і 30% інтексицидів є канцерогенними, тобто здатними викликати ракові захворювання, і є надзвичайно токсичними для довкілля. У світі є альтернативи застосування пестицидів, які є не менш результативними, але більш екологічно чистими [17].

Відомо, що пестициди мають широкий спектр дії на організм людини і, зокрема, впливають комплексом різних видів біологічної активності — цитогенетичною, канцерогенною, тератогенною, ембріотоксичною та ін. Спостереження та дослідження вітчизняних вчених демонструють прямий зв'язок між показниками загальної захворюваності на рак верхніх дихальних шляхів та навантаженістю ґрунту пестицидами у регіонах [18].

Річна потреба українського аграрного сектора в пестицидах становить більше 100 тис.т, що у грошову еквіваленті відповідає 2 млрд дол. Цей сектор надзвичайно привабливий для підробок. За оцінками міжнародних організацій частка фальсифікованих пестицидів на ринку України складає близько 25—30%, понад 50% відомих брендів фіксується у роздрібній торгівлі. На сьогодні на території України дозволені два десятки пестицидів, які визнані токсичними і заборонені до використання у країнах Європи [19].

За даними ВОЗ щорічно у світі реєструється близько 25 млн отруєнь пестицидами. Динаміка збільшення земель сільськогосподарського призначення логічно веде за собою зростання застосування агрохімікатів. Отже, виникає питання чи регулюється та контролюється якість агрохімікатів в Україні. Високорозвинуті країни світу досить жорстко регулюють використання пестицидів на власних територіях обмежуючи сільгоспвиробників законодавчо та жорсткою системою контро-

лю. Ситуація в Україні діаметрально протилежна — контроль слабкий або взагалі відсутній.

Аналізуючи існуючу ситуацію з незадовільною якістю продуктів харчування, вважаємо за потрібне доповнити його таким невід'ємним індикатором у нашому "нашвидкоруч виготовленому та реалізованому сьогодні", як рівень якості та безпечності продуктів харчування, значення якого можна буде оцінити за такими показниками:

— відповідність виготовлених продуктів міжнародним стандартам якості;

— стан контролю за дотриманням якості сировини для виготовлення продукції та власне виготовленої продукції;

— рівень захворюваності населення через вживання неякісних продуктів харчування;

— 1 липня 2017 року рішенням Кабінету Міністрів було знято державне регулювання цін на продукти харчування. Дехто з науковців вбачають у цьому загрозу зниження доступності таких категорій продуктів харчування для малозабезпечених верств населення. Проте з економічної точки зору, цей крок абсолютно обгрунтований та доцільний. Державного регулювання цін породжує процес спотворення конкуренції та виникнення дефіциту на ринку тих товарів, ціни на які є об'єктом регулювання. Державне регулювання або так би мовити "стримання" ціни призводить до більш інтенсивного підвищення цін на продукти "соціальних" категорій, ніж на іншу продукцію. Досвід країн Європи демонструє, що більш ефективним механізмом регулювання цін є встановлення максимального рівня торговельних націнок та зниження ПДВ.

Допоміжним індикатором, що застосовується ФАО для оцінки фізичної доступності продовольства є показник щільності автомобільних доріг. Достатня концентрація інфраструктурних сполучень надає можливість швидкого і безперервного постачання продуктів харчування в усі куточки країни. Згідно з офіційними даними Міністерства інфраструктури України у зв'язку з обмеженістю фінансування біля 90% автомобільних доріг загального користування не ремонтувалися понад 30 років. Відтак автомобільні дороги загального користування (169,6 тис. км) не відповідають сучасним вимогам як за міцністю (39,2%), так і за рівністю (51,1%) [21].

ВИСНОВКИ

Наслідком забезпечення продовольчої безпеки на рівні регіону та держави стане зростання національної економіки за такими основними напрямками: зростуть обсяги виробництва та реалізації продуктів харчування, а отже, і збільшаться надходження до бюджетів; зростання обсягів виробництва продовольства та розбудова інфраструктури ринку забезпечить збільшення попиту на трудові ресурси, а отже — матимуть позитивний вплив на рівень зайнятості [22].

Результати проведеного дослідження показують, що, згідно з наявною законодавчо-закріпленою методикою оцінювання, необхідного рівня продовольчої безпеки країни (за проаналізований період) досягнуто ще не було. До основних загроз продовольчій безпеці країни можна віднести таке:

— низький рівень доходів населення, що знаходить своє відображення у рівні купівельної спроможності;

— недосягнення раціональної норми споживання продовольчих товарів та низький рівень споживання продуктів тваринного походження;

— зниження калорійності середньодобового споживання;

— недосконалість системи контролю якості продукції та сировини.

Наявний стан речей вказує на нераціональне використання аграрного потенціалу країни для виробництва необхідних обсягів сільськогосподарської сировини і продовольства та неможливості соціально-економічного розвитку країни.

Перспектива подальших досліджень передбачає розробку рекомендаційних заходів щодо поліпшення стану продовольчої безпеки країни.

Література:

1. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року URL: <http://minagro.gov.ua/node/7644>

2. Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16822>

3. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141.

4. Rome Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action. URL: <http://www.fao.org/wfs/final>

5. Про державну підтримку сільського господарства: Закон України від 24 червня 2004р. № 1877-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 49. Ст. 527.

6. Деякі питання продовольчої безпеки: постанова від 05.12.2007 р. № 1379. Кабінет Міністрів України. Офіц. Вид. К.: Офіційний вісник України. 2007. № 93. С. 48.

7. The Medium Term Impacts of Trade Liberalization in OECD Countries on the Food Security of Non-member Countries. Paris, 2002. URL: <http://www.fao.org/3/y4671e/y4671e0h.htm>

8. Global Food Security Index 2017: An annual measure of the state of global food security. URL: <http://foodsecurityindex.eiu.com/>

9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ від 29.10.2013 р. № 1277. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2013. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodorozrahunku-doc168080.html>

10. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

11. Статистичний збірник "Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України". URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_bsoph2017_pdf.pdf

12. Жук В.М. Наукове обгрунтування формування стратегічних запасів зерна: перспективи України в умовах глобалізації. Облік і фінанси АПК. 2012. № 2. С. 3—13.

13. Федулова І.В. Продовольча доступність: види і методи оцінки. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/5587/1/Organik_2015_286-291.pdf

14. Ковалюк Б.І. Визначення основних параметрів продовольчої безпеки країни. Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>

15. Дудар Т. Проблеми забезпечення якості сільськогосподарської продукції та продовольства у агробізнесі. Вісник ТНЕУ. 2014. № 3. С. 37—48.

16. Крисанов Д.Ф. Система гарантування безпечності та якості харчової продукції в Україні: ретроспектива реформування та рівень сформованості у європейському вимірі. Економіка харчової промисловості. 2013. № 4. С. 5—12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2013_4_2

17. Пестициди: велика шкода, мала користь. Екологія. Право. Людина. URL: <http://epl.org.ua/environment/pestytsydy-velyka-shkoda-mala-koryst>

18. Євчев Ф.Д., Гаєвський В.В. Вплив техногенних факторів на збільшення захворюваності на рак верхніх дихальних шляхів в Одеській області. Інтегративна антропологія. 2009. № 1 (13). С. 39—42.

19. Як Євроасоціація допоможе прикарпатцям вибороти чисту землю. URL: https://kurs.if.ua/articles/yak_yevroasotsiatsiya_dopomozhe_prykarpattsyam_vyboroty_chystu_zemlyu_68681.html

20. Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>

21. Технічний стан автомобільних доріг загального користування. URL: mtu.gov.ua

22. Калетник Г.М., Пчелянська Г.О. Місце та роль продовольчої безпеки у формуванні економічної безпеки України. Бізнес Інформ. 2014. № 2. С. 30—34.

References:

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Strategy for the development of the agrarian sector of the economy until 2020", available at: <http://minagro.gov.ua/node/7644> (Accessed 15 Nov 2019).

2. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "The Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the period up to 2020", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16822> (Accessed 15 Nov 2019).

3. Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini, vol.30.

4. FAO (1996), "Rome Declaration of World Food Security and World Food Summit Plan of Action", available at: <http://www.fao.org/wfs/final> (Accessed 15 Nov 2019).

5. Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On State Support to Agriculture", Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini, vol. 49.

6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), Resolution "Some food security issues", Oficijnij visnik Ukrayini, vol. 93.

7. FAO (2002), "The Medium Term Impacts of Trade Liberalization in OECD Countries on the Food Security of Non-member Countries", available at: <http://www.fao.org/3/y4671e/y4671e0h.htm> (Accessed 15 Nov 2019).

8. Global Food Security Index (2017), "An annual measure of the state of global food security", available at:

<http://foodsecurityindex.eiu.com/> (Accessed 15 Nov 2019).

9. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Order "On Approval of Methodological Recommendations for Calculating the Level of Economic Security of Ukraine", available at: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-metodichnih-rekomendacii-shodorozrahunku-doc168080.html> (Accessed 15 Nov 2019).

10. State Statistics Service (2019), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 15 Nov 2019).

11. State Statistics Service (2017), "Statistical collection "Balances and consumption of basic food products by the population of Ukraine", available at: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_bsoph2017_pdf.pdf (Accessed 15 Nov 2019).

12. Zhuk, V.M. (2012), "Scientific substantiation of formation of strategic stocks of grain: prospects of Ukraine in the conditions of globalization", *Oblik i finansi APK*, vol. 2, pp. 3—13.

13. Fedulova, I. V. (2015), "Food accessibility: types and methods of evaluation", available at: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/5587/1/Organik_2015_286-291.pdf (Accessed 15 Nov 2019).

14. Kovalyuk, B.I. (2014), "Determination of the main parameters of food security of the country", *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 15 Nov 2019).

15. Dudar, T. (2014), "Problems of quality assurance of agricultural products and foodstuffs in agribusiness", *Visnik TNEU*, vol. 3, pp. 37—48.

16. Krisanov, D.F. (2013), "The system of guaranteeing the safety and quality of food products in Ukraine: a retrospective of the reform and the level of formation in the European dimension", *Ekonomika harchovoyi promislovosti*, vol. 4, pp. 5—12, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2013_4_2 (Accessed 15 Nov 2019).

17. Vojsikhovs'ka, A. (2017), "Pesticides: great harm, small benefits", available at: <http://epl.org.ua/environment/pestytsydy-velyka-shkoda-mala-koryst> (Accessed 15 Nov 2019).

18. Yevchev, F.D. and Gayevskij, V.V. (2009), "Influence of technogenic factors on the increase of the incidence of cancer of the upper respiratory tract in the Odessa region", *Integrativna antropologiya*, vol. 1(13), pp. 39—42.

19. Kushnirenko, N. (2018), "How will the Euro-association help Carpathians to win clean soil", available at: https://kurs.if.ua/articles/yak_yevroasotsiatsiya_dopomozhe_prykarpattsyam_vyboroty_chystu_zemlyu_68681.html (Accessed 15 Nov 2019).

20. Ministry of Finance of Ukraine (2019), available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (Accessed 15 Nov 2019).

21. Ministry of Infrastructure of Ukraine (2019), "Technical condition of public roads", available at: mtu.gov.ua (Accessed 15 Nov 2019).

22. Kaletnik, G.M. and Pchelyanska, G.O. (2014), "The place and role of food security in shaping the economic security of Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 2, pp. 30—34.

Стаття надійшла до редакції 21.11.2019 р.